

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПІДРУЧНИКА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Андрусенко І. В., науковий співробітник відділу початкової освіти
Інститут педагогіки НАПН України

Вивчення проблеми формування екологічної грамотності, ступеня її теоретичної і практичної розробленості засвідчує про необхідність подальшого пошуку шляхів, що стимулюють потреби учнів в пізнанні навколишнього світу взаємозв'язків людини і природи. На цих засадах, вважаємо за необхідне, досліджувати потенціал навчальної діяльності молодших школярів у формуванні екологічної грамотності.

В останні роки проблему екологічної освіти досліджують українські вчені. Так, у дисертаційних роботах знайшли відображення питання системи формування складників екологічної культури (Л. Б. Лук'янова), виховання у дітей дбайливого ставлення до рослинного світу (Г. С. Марочко), узагальнення проблем екологічної освіти в педагогічній теорії і практиці роботи шкіл України (І. М. Костицька), розроблення змісту учнівських дослідницьких робіт з екології в позашкільних закладах (Г. П. Пустовіт), формування екологічних умінь молодших школярів (І. В. Андрусенко) та інші.

Водночас, проведені дослідження в галузі екологічної освіти переважно зорієнтовані на виховний аспект екологічного спрямування (О.Л.Пруцакова), екологічної культури учнів початкової школи (Г. С. Тарасенко), екологічного мислення (Г. П. Таран). Проблема формування екологічної компетентності молодших школярів досі розкритою не була.

Практика розвитку екологічної освіти в Україні, засвідчує залучення школярів до практичної діяльності екологічного спрямування, а саме, формування в учнів екологічних умінь шляхом систематизації та поглиблення знань, умінь і навичок і виявлення їхнього потенціалу, розроблення дидактико-методичного забезпечення для формування екологічних умінь учнів початкової

школи під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

Формування екологічних умінь молодших школярів розглядається через інтеграцію навчальних предметів на рівні діяльнісного навчального компоненту. Частково процес формування екологічних умінь молодших школярів у процесі урочної і позаурочної діяльності представлено через організацію природоохоронної діяльності. Ефективність формування умінь в освітній практиці підтверджується дослідженнями І.В. Андрусенко, К.О. Баханова, Л.Г. Кондратової, Л.А. Мартинець, В.А. Нищети, О.В. Онопрієнко, О.М. Пехоти, Є.С. Полат, О.І. Пометун, Г.М. Шкільової, А.Д. Цимбалару та ін.

Серед компетентностей, які формуються у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ», основоположними є природнича, технологічна, соціальна, історична, громадянська, здоров'язбережувальна освітні, що реалізовані у відповідних галузях Державного стандарту початкової освіти, й виявляються у здатності учнів розв'язувати доступні особистісні та соціально значущі практичні проблеми, пов'язані з життєвими потребами першокласника та його суспільного життя. У зв'язку з цим, ідеї щодо комплексного розв'язання проблеми формування в учнів першого циклу навчання екологічних умінь як основи екологічної грамотності нами реалізовані в новостворених підручниках для 1 і 2 класів «Я досліджую світ». Їх суть зводиться до втілення інтегрованого підходу, внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, які забезпечують формування ключових та предметних компетентностей учнів з використанням у навчальному процесі індивідуальних, парних та групових форми роботи, а також максимального включення самостійної роботи.

Процес формування екологічної грамотності у підручнику «Я досліджую світ» розкривається шляхом розроблення окремих розділів чи тем з екологічним змістом, пов'язаних із практичною діяльністю з виявлення, попередження та розв'язання реальних екологічних проблем.

Підручники вміщують завдання як репродуктивного, так і творчого характеру. Репродуктивні завдання охоплюють вправи на відтворення

навчального матеріалу, його застосування у знайомих умовах («назви рослину», «назви предмети з якими будеш працювати», «назви предмети подані на малюнку» тощо). Вони спрямовані на розвиток мислительних дій та операцій, вміння розкривати причинно-наслідкові, цільові зв'язки, на розвиток логічних форм мислення (вміння робити висновки, будувати судження).

У підручниках передбачено формування активної позиції учнів у процесі здобуття знань і вмінь, накопичення практичного досвіду творчого застосування їх у нових умовах. Широкого впровадження набули інтерактивні методи, різноманітні форми самостійної роботи, що допомагає орієнтуватися на визначений Державним стандартом результат освітнього процесу – володіння учнями ключовими та предметними компетентностями.

Розроблена система вправ і завдань базується на практико-орієнтованій основі, характеризується багатofункціональністю, гнучкістю, різноманітністю, містить завдання різного рівня – від репродуктивного до творчого. Завдання репродуктивного й пошукового характеру сприяють активізації пізнавальної активності учнів. Крім того, передбачені вправи й завдання проблемного, ситуаційного характеру, мають потенціал для формування в учнів наскрізних умінь, предметних та ключових компетентностей, такі, що потребують організації парної та групової роботи. Розробники підручників намагалися використовувати проблемну ситуацію, яка вирішуватиметься через практичні завдання проблемного характеру.

Оволодіння навчальним змістом здійснюється шляхом використання спеціальних методів пізнання, через дослідницьку діяльність учнів. Техніко-технологічні, раціонально-логічні і творчі завдання застосовані у підручниках з метою формування в учнів життєвого і практичного досвіду. Передбачені завдання практичного, дослідницького, творчого характеру, які можна використовувати для диференційованого навчання, доступні для учнів згаданого вікового періоду. Спостереження та досліди (складники природознавчої галузі) у підручнику розроблені відповідно до вимог методики навчання

природознавства (Т.М. Байбара) за чіткими етапами, інструкціями з безпеки життєдіяльності учнів.

Ми прагнули задовольнити засобами підручника внутрішні мотиви учнів, стимулювати їхній інтерес, допитливість, потреби, задоволення від виконаної роботи завдяки цікавим завданням, творчим вправам, іграм, роботі з Інтернет-джерелами. Головні герої на сторінках підручника завжди приходять на допомогу учневі, вони застерігають від небезпеки, загадують загадки та грають з учнями в ігри. Реалізовано модель соціальної поведінки під час роботи в малих групах, які забезпечують сприятливі умови для комунікативної практики учнів та їх соціальної адаптації.

Інтегровані підручники «Я досліджую світ» для 1 і 2 класів спрямовані на формування ключових та предметних компетентностей, екологічної грамотності шляхом усвідомлення і дотримання правил природоохоронної поведінки; розвитку громадянської та соціальної компетентностей. Методичним апаратом підручників передбачено залучення дітей до співпраці з іншими особами для досягнення спільної мети; виявлення активності в житті класу і школи; вираження поваги до прав інших осіб; застосування умінь діяти в конфліктних ситуаціях; засвідчення дбайливого ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя; стимулювання пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження, використання доступних інформаційних джерел.

Перспективу подальшого наукового пошуку бачимо у розробленні методики реалізації інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для учнів другого циклу навчання в початковій школі.